

Міністерство освіти і науки України
Донбаська державна машинобудівна академія (ДДМА)

СЛОВНИК
ПОЛІТИЧНИХ ТЕРМІНІВ
для студентів усіх спеціальностей та форм навчання

затверджено
на засіданні методичної ради
Протокол № 6 від 14.10.2014

Краматорськ
ДДМА
2014

УДК 327

Словник політичних термінів: для студентів усіх спеціальностей та форм навчання / уклад. А. О. Лузан, А. В. Бородай, О. П. Кваша. - Краматорськ: ДДМА, 2014. - 33 с.

Укладачі

А. О. Лузан, проф.
А. В. Бородай, ст. викл.
О. П. Кваша, ст. викл.

Відп. за випуск

А. О. Лузан, проф.

А

Абсентеїзм (від лат. Absents - відсутній) - одна з форм свідомого бойкотування виборцями виборів, відмова від участі в них; пасивний протест населення проти існуючої форми правління, політичного режиму, прояв байдужості до здійснення людиною своїх прав і обов'язків. У повсякденному поданні під абсентеїзмом можна розуміти факт байдужого ставлення населення до політичного життя, обивательське уявлення окремих людей про те, що від них в політиці нічого не залежить ", політика не моя справа " і т. п.

Агенти політичної соціалізації - це система спеціально створених або природно сформованих установ і органів, функціонування яких направлено на розвиток індивідів, перш за все, шляхом політичного виховання і освіти. Агенти політичної соціалізації прийнято поділяти на політичні (державні і спеціалізовані політичні інститути, партії, громадські рухи) і неполітичні (сім'я, система освіти, робота, церква, засоби масової інформації).

В

Виборча система - сукупність правових норм, правил регулюючих встановлений в законодавчому порядку процес організації та проведення виборів в органи, інститути державної влади, що складається із сукупності правил і прийомів, що ведуть до вільного волевиявлення населення. Виборча система складається з безлічі взаємозалежних елементів, в сукупності складових її функціональне призначення. Вихідним серед них виступає виборче право, тобто право громадян обирати і бути обраними до органів державної влади. Виборча система залежить від багатьох чинників, що діють в конкретній країні. Тому різноманітність виборчих систем в цілому зводиться до трьох основних: мажоритарна, пропорційна і змішана.

Виборчі технології - це сукупність прийомів, способів, методів впливу на виборців, націлена на надання впливу на їх електоральну поведінку. Розробка виборчих технологій включає в себе вироблення стратегії і тактики виборчої кампанії, створення іміджу кандидата, планування і прогнозування перебігу передвиборчої кампанії.

Г

Геополітика (від гр. Geo - земля, politike - політика) - напрямок в політичній науці який розглядає вплив просторових географічних чинників на внутрішню і

зовнішню політику держав і націй, вивчає залежність державних дій перш за все від географічного положення держави («водне» і «сухопутне») і просторового місця серед інших держав.

Громадянське суспільство - (civil society) - термін, що вживається в різних значеннях: 1) сфера вільної, творчої життєдіяльності особистості, колективів та асоціацій, яка функціонує за межами державного примусу; 2) суспільство на певній стадії розвитку, в якому функціонують недержавні структури, які добровільно сформувалися в економічній, соціальній і культурній сферах життєдіяльності людини і здатні впливати на дії влади.

Групи інтересів - переважно добровільні об'єднання, пристосовані або спеціально створені людьми для вираження і відстоювання своїх владно значущих інтересів у відносинах з державою, а також іншими політичними інститутами. Теорія груп інтересів була вперше сформульована американським політологом А. Бентлі, який стверджував, що основу політичного процесу становлять зіткнення і взаємодію зацікавлених груп. Діяльність цих груп американський вчений розглядав як процес, що постійно змінюється, в ході чого здійснюється тиск на уряд підкоритися їх волі. Надалі даний підхід отримав підтримку і був розвинений в працях Р. Даля, Д. Істона, Г. Ласки та ін.

Д

Двопартійна політична система - (two-party system) - тип партійної системи, при якому тільки дві політичні партії («партії влади») мають реальні шанси виграти вибори. Зазвичай це означає, що всі або майже всі виборні парламентські місця займають депути двох партій, які отримують більшість голосів, а також те, що ці партії по черзі формують уряд в парламенті або отримують президентську посаду.

Демократія (від грец. Demos - народ, kratos - влада) - форма державно-політичного устрою суспільства, заснована на визнанні народу в якості джерела влади. Основні принципи демократії - влада більшості, рівноправність громадян, захищеність їх прав і свобод, верховенство закону, поділ влади, виборність глави держави, наявність опозиції, представницьких і судових органів, врахування думки меншості. Розрізняють безпосередню (основні рішення приймаються безпосередньо всіма громадянами на зборах або за допомогою референдумів) і представницьку (рішення приймаються виборними органами) демократії. Термін «демократія» вживається також стосовно організації і діяльності політичних і соціальних інститутів (наприклад, партійна Д., виробнича Д.).

Держава (від англ. State; country, nation - країна) - 1) владно-політична організація суспільства, що володіє суверенітетом, що має монопольне право на примус на певній території, систему органів управління, що забезпечує цілісність суспільства і його розвиток; 2) власне країна з такого роду політичною організацією. Основні ознаки держави: а) наявність особливої системи органів і установ (механізм держави), які здійснюють владні функції, б) право, що закріплює певну систему норм, санкціонованих державою; в) певна територія з населенням, на яких поширюється юрисдикція даної Д.

Е

Електорат (лат. elector - виборець) - коло виборців, які голосують за певну партію на парламентських, президентських чи муніципальних виборах. У більш широкому значенні вживається як синонім виборчого корпусу країни

Елітарна політична культура - субкультура привілейованих груп суспільства, що характеризується принциповою закритістю, духовним аристократизмом і ціннісно-смысловий самодостатністю. Елітарна культура свідомо і послідовно протистоїть культурі більшості, або масовій культурі в широкому сенсі у всіх її історичних і типологічних різновидах - фольклору, народної культури, культури того чи іншого стану або класу, держави в цілому, культурної індустрії технократичного суспільства 20 ст.

І

Ідеологія - (грец. Idea - ідея, logos - слово) - 1) система політичних, правових, моральних, релігійних, естетичних і філософських поглядів і ідей, в яких усвідомлюються і оцінюються відносини людей до дійсності через призму інтересів класів, соціальних верств і груп; 2) **національний різновид ідеологічних течій, що припускає постановку владно значущих проблем в якості складових частин рішення національного питання.** Виробляє програму забезпечення культурної самостійності і свободи націй, задає цілі політичної поведінки громадян на основі їх національної ідентифікації.

З

Змішана виборча система - тип виборчої системи голосування, який поєднує в собі елементи двох виборчих систем: систему пропорційного представництва і мажоритарну систему. Виборці опускають два бюлетеня,

віддаючи один голос за відповідного кандидата від округу, інший за партію. Змішаний характер системи дозволяє об'єднати переваги двох систем, результатом чого стає, більш репрезентативне, представництво електорату.

К

Кадрова партія - це партія, що складається з професійних політиків і парламентаріїв, орієнтована в основному на вибори і об'єднаних навколо групи лідерів - політичного комітету. Комітет є основним структурним елементом кадрових партій. Комітети є згуртовані, авторитетні групи, що володіють навичками роботи серед населення. Проведення і організація передвиборних кампаній становить їх основне призначення. Діяльність комітетів зазвичай активізується в переддень і в ході виборчої кампанії в парламент або місцеві органи влади і загасає після її закінчення. У партіях, побудованих на основі комітетів, які можна розглядати як їх первинні організації, відсутня система членства з відповідною реєстрацією і регулярною виплатою членських внесків.

Коаліція політична - (від середньовічного лат. *Coalitio* - союз) - 1) політичний чи військовий союз двох і більше держав, які домовилися про спільні дії в тих чи інших питаннях міжнародних відносин (наприклад, антигітлерівська коаліція держав у Другій світовій війні); 2) угода між партіями або громадськими діячами, для здійснення спільних дій.

Консерватизм - (від лат. *Conservate* - зберігати, охороняти, піклуватися про збереження) - визначення ідейно-політичних, ідеологічних і культурних течій, що спираються на ідею традиції та спадкоємність у соціальному та культурному житті. У внутрішній політиці - напрямок, що відстоює цінність державного і громадського порядку, неприйняття «радикальних» реформ і екстремізму. У зовнішній політиці - ставка на зміцнення безпеки, застосування військової сили, підтримку традиційних союзників, у зовнішньоекономічних відносинах - протекціонізм. В консерватизмі головною цінністю є збереження традицій суспільства, його інститутів і цінностей.

Конституція - (від лат. *Constitutio* - пристрій) - основний закон держави, правовий акт, який проголошує і гарантує права, свободи людини і громадянина, визначає основи суспільного ладу, форму правління і державного устрою, основи організації центральних і місцевих органів влади, їх компетенцію та взаємини, державну символіку і столицю.

Конфедерація - (лат. confoederatio - союз, об'єднання) - 1) політичний союз, кожний член якого зберігає незалежність. Конфедерація поєднує в собі риси як міжнародно-правової, так і державної організації. В рамках конфедерації кожна держава -учасник зберігає свою політичну самостійність, конституцію, правову і національну фінансову систему, власні збройні сили. У предмет ведення конфедерації входить невелике коло питань (зазвичай війни і миру, зовнішньої політики, формування єдиної армії, системи комунікацій і т. п.). Для вироблення загальної політики заснуються спільні органи влади, в які делегуються представники від кожної держави-учасниці. Однак рішення цих органів мають рекомендаційний характер і не є обов'язковими для виконання кожним членом конфедерації. У конфедерації немає союзного громадянства. 2) Назва будь-яких громадських чи інших організацій, які поклали в основу своєї організації принципи конфедерації (наприклад, конфедерація незалежних профспілок).

Корупція (від лат. Corruptio - підкуп) - негативне суспільне явище, яке проявляється в злочинному використанні службовими особами, громадськими і політичними діячами їх прав і посадових можливостей з метою особистого збагачення, а також протиправне надання їм цих благ і переваг; зрощування державних структур зі структурами злочинного світу в сфері економіки. Найбільш типові прояви корупції - підкуп чиновників і суспільно-політичних діячів, хабарництво за законне і незаконне надання благ і переваг, протекціонізм - висування працівників за принципами спорідненості, земляцтва, особистої відданості і приятельських стосунків. Корупція набуває широкого поширення в умовах розростання бюрократії і перетворення її в особливий соціальний шар, що володіє владними привілеями.

Крайні праві (радикальні праві, ультраправі) - терміни, що використовуються для позначення широкого кола політичних груп та ідеологій, що знаходяться в правому спектрі політичного поля. Вкрай праві політики підтримують принцип супремасизм - переконання, що перевага одних індивідів і груп і неповноцінність інших є вродженою і об'єктивною реальністю, що веде за собою повну відмову від концепції соціальної рівності як норми. Вкрай праві політики підтримують принцип сегрегації: поділу груп людей, що вважаються «вищими», і груп, що вважаються «нижчими». Також, для подібного роду людей часто характерні антиміграційні і антиінтеграційні позиції по відношенню до груп, які вважаються нижчими і небажаними. У найбільш радикальних рухах може проводитися політика гноблення і геноциду груп людей на підставі їх передбачуваної неповноцінності.

Л

Ліві політичні партії - загальна назва для цілого ряду політичних партій, метою яких є (зокрема) соціальна рівність і поліпшення життєвих умов для найменш привілейованих верств суспільства. У загальному випадку ліві політичні партії прагнуть до встановлення рівних умов для всіх людей, незалежно від національної, етнічної, статевої та іншої приналежності - згідно ідеалам Великої Французької революції «Свобода, рівність, братство». До них відносять соціалізм, соціал-демократію, соціальний лібералізм, комунізм, анархізм.

Легітимність (від лат. Legitimus - згодний з законами, законний, правомірний) - політико-правове поняття, що означає позитивне ставлення жителів країни, великих груп, громадської думки (в тому числі і закордонної) до діючих в конкретній державі інститутів влади, визнання їх правомірності. Вона протиставляється незаконному захопленню влади, її узурпації. Легітимність має на увазі довіру до органів влади і підтримку правителів, лояльність з боку більшості членів спільноти, адже в будь-якому суспільстві завжди є люди, які знаходяться в опозиції до правителів. У сучасному суспільстві слід розрізняти дві сторони легітимності: «внутрішню» і «зовнішню». «Внутрішня» - народна легітимність і «зовнішня» - визнання законності існуючої влади світовим співтовариством.

Лібералізм (від лат. Liberalis - вільне володіння) - сукупність, політичних доктрин, політичних і економічних програм, що містять вимоги ліквідації примусу по відношенню до індивіда. Ідеалом лібералізму є суспільство зі свободою дій для кожного, вільним обміном політично значущою інформацією, обмеженням влади держави і церкви, верховенством права, приватною власністю і свободою приватного підприємництва. Лібералізм як світогляд ґрунтується на цінностях свободи від групових, класових, націоналістичних забобонів, толерантності, гуманізму, індивідуалізму, демократії, самоцінності особистості. Політичні цінності лібералізму: визнання прав людини, принцип поділу влади, свобода конкуренції і вибору занять. Економічні цінності лібералізму: скасування регламентації і обмеження особистої ініціативи з боку держави, створення максимально вільних умов для приватного підприємництва.

Лобізм (від англ. Lobby - кулуари, коридори) - цілеспрямований легальний вплив на органи державної влади та місцевого самоврядування, а також на їх посадових осіб, спрямований на них від імені іншої особи, організації або групи. Мету лобіювання становить закріплення власних інтересів чи інтересів третіх осіб (клієнтів) в управлінських рішеннях, що ухвалюються. Один з проявів лобізму є

просування власних депутатів підприємницькими структурами. Лобіст - людина, що намагається впливати безпосередньо на парламентарія.

М

Мажоритарна виборча система (від фр. Majorite - більшість) - різновид виборчої системи, що передбачає обрання кандидата, який отримав на виборах більшість голосів виборців. До основних видів мажоритарної системи відносять систему відносної більшості (обраним вважається кандидат, який отримав найбільшу кількість голосів виборців по відношенню до решти кандидатів), абсолютної (обраним вважається кандидат, який отримав більше 50% виборців + 1 голос) і кваліфікованої (обраним вважається кандидат, який отримав встановлену більшість голосів виборців, яка є більшою за абсолютну ($2/3, 3/4$)).

Мас-медіа - засоби масової інформації (ЗМІ) — преса (газети, журнали, книги), радіо, телебачення, інтернет, кінематограф, звукозаписи та відеозаписи, відеотекст, телетекст, рекламні щити та панелі, домашні відеоцентри, що поєднують телевізійні, телефонні, комп'ютерні та інші лінії зв'язку). В даний час засоби масової інформації розглядаються вже не тільки як інформуючі засоби, але і як ті, хто розважає, і навіть формує громадську думку. Завдяки розвитку зворотнього зв'язку (інтернет), стає можливим вплив на засоби масової інформації, висловлення своєї думки з боку читачів, глядачів і слухачів. Мас-медіа володіють колосальним потенціалом впливу на суспільство, хоча їх влада не закріплена законодавчо.

Масові партії - термін, запропонований Дюверже для характеристики партій зовнішнього походження. Вебер називав масовий тип партії «дітьми демократії», продуктом загального виборчого права і необхідності залучення та організації мас на виборах. Це партії, які мають масовий характер, орієнтовані на політичне виховання мас. Первинні організації партії будуються як за територіальним, так і за виробничим принципом, але на відміну від комітетів є відкритими для нових членів. Більш того, первинні організації масових партій зацікавлені в поповненні своїх лав. Це пов'язано з тим, що партія існує за рахунок членських внесків. Збільшення числа членів партії, необхідність займатися фінансовими питаннями призвели до формування в структурі масових партій відповідних органів, які прагнуть до поширення свого впливу і ведуть облік і контроль витрачання фінансових коштів. Виникає складна ієрархічна структура підпорядкування первинних організацій і громіздка система управління. М. Дюверже виділив три типи масових партій: соціалістичний, комуністичний, фашистський.

Міжнаціональний політичний конфлікт - одна з форм відносин між національними спільнотами, що характеризується взаємними претензіями, має тенденцію до наростання, протистояння аж до збройних зіткнень, відкритих війн. У багатонаціональній державі форму міжнаціонального конфлікту може прийняти «етнічно забарвлене» політичне протистояння, в основі якого лежать не власне політичні інтереси. Можливі економічні інтереси, пов'язані з бажанням керівників національних територій придбати нові повноваження щодо розпорядження господарськими ресурсами, використовуючи для цього політичний суверенітет.

Монархія (від грец. Monarchia - єдиновладдя) - одна з форм державного правління сутнісною якої є концентрація, зосередження в руках однієї особи - монарха - верховної влади, що передається у спадок. Розрізняють абсолютну (необмежену) і обмежену монархії (парламентарну, конституційну). При абсолютній монархії всевладдя глави держави не обмежено конституцією. Виконавчі органи державної влади повністю підзвітні, підконтрольні монарху. При парламентській (конституційної) монархії влада глави держави визначена конституцією, іншими законодавчими актами.

Н

Націоналізм (від лат. Natio - нація, народ) - ідеологія і напрямок політики основним принципом яких є теза про перевагу своєї нації і її первинності в державотворчому процесі. Як політичний рух, націоналізм прагне до відстоювання інтересів певної національної спільноти у відносинах з державною владою. У своїй основі націоналізм проповідує вірність і відданість своїй нації, роботу на благо власного народу, культурне і духовне зростання, об'єднання національної самосвідомості для захисту умов життя нації, її території проживання, економічних ресурсів і духовних цінностей. Націоналізм спирається на національне почуття, яке споріднене патріотизму. Ця ідеологія прагне до об'єднання різних верств суспільства, незважаючи на протилежні класові інтереси.

Національна еліта - 1) група людей в складі кожної нації, яка найбільш активно впливає на всі сторони суспільного життя; 2) група людей, що займається специфічною справою - роботою з управління державою, може мати власні інтереси, що відрізняються від інтересів народу, яким вона керує.

Нація (від лат. Natio - плем'я, народ) - 1) історична спільність людей, що складається в процесі формування спільності їх території, економічних зв'язків, літературної мови, етнічних особливостей культури і характеру. 2) прибічники

конструктивізму вважають, що нації є штучні утворення, цілеспрямовано сконструйовані, створені так званими інтелектуальними елітами (вченими, письменниками, політиками, ідеологами) на основі національного проекту - ідеології націоналізму. Географічними межами національного проекту при цьому є актуальні політичні кордони держави, а етнічні відмінності населення, що бере участь в будівництві такої нації взагалі не мають значення (політична нація).

О

Опозиція (від лат. *Oppositio* - протиставлення) - 1) протидія, опір (будь-якої політики, будь-чийм діям, поглядам). 2) партія або група, що виступає врозрив з думкою більшості або панівною думкою і висуває альтернативну політику, інший спосіб вирішення проблем (наприклад, парламентська опозиція, внутрішньопартійна опозиція). Парламентська опозиція - група депутатів парламенту або парламентська фракція якої-небудь партії, яка не бере участі у формуванні уряду, яка виступає з низки питань проти урядової політики. Внутрішньопартійна опозиція - угруповання, що виступають проти будь-яких принципових питань політики партії та її керівних органів.

П

Парламент (англ. *parliament*, фр. *parlement*, від *parler* - говорити) - вищий представницький і законодавчий орган в державах, де встановлено поділ влади. Парламент є представницьким органом, в якому все населення і регіони країни представлені обраними ними представниками. Як правило, весь парламент, або нижня палата парламенту (наприклад, в федераціях) формується шляхом загальних виборів. У сучасних державах парламенти, як правило, є законодавчими органами, тобто наділені владою приймати закони, а також, в тій чи іншій мірі формувати і контролювати виконавчу владу (наприклад, виносити вотум недовіри уряду і здійснювати процедуру імпічменту президента)

Парламентська партія - політична партія, яка за результатами загальнонаціональних виборів долає встановлений законодавством країни поріг відданих за неї голосів (зазвичай 5% від числа що взяли участь в голосуванні) і тим самим отримує право на один або більше депутатських мандатів.

Президентська республіка - форма державного правління яка являє собою певне співвідношення повноважень президента - глави держави, парламенту - законодавчого органу і уряду - органу виконавчої влади, при якому в руках президента з'єднуються повноваження глави держави і глави уряду. У республіці

цього виду державне управління будується за принципом жорсткого поділу влади. Президент - керує, парламент (конгрес, національні збори і т.п.) - приймає закони. Вищі органи держави не тільки структурно відокремлені, а й мають значну самостійність. Президентська республіка відрізняється, як правило, внепарламентським способом обрання президента (всенародне обрання) і формування уряду, відсутністю відповідальності уряду перед парламентом.

Парламентська республіка - форма державного правління, яка характеризується проголошенням принципу верховенства парламенту, перед яким уряд несе політичну відповідальність за свою діяльність. Формальною особливістю цього виду республіки є наявність посади прем'єр-міністра, якого обирає парламент. Тут уряд формується тільки парламентським шляхом з числа лідерів партії, що отримала більшість в парламенті і залишається при владі до тих пір, поки має підтримку парламентської більшості. Лідер партії, як правило, стає головою уряду. Участь президента у формуванні уряду номінальна. Хоча він формально і наділяється повноваженнями, на практиці робить мало впливу на здійснення державної влади.

Партійна система (грец. Systema - ціле, що складається з частин, і лат. Partis - частина) - це політична структура, складена з самостійних, але взаємозалежних елементів - партій. У кожній конкретній країні вона характеризується: 1) кількістю партій, що беруть участь у формуванні виконавчої влади; 2) соціально-політичними і правовими умовами їх діяльності; 3) особливими параметрами - розмірами, специфікою будови партій, умовами коаліційної політики; 4) реальними можливостями доступу партій до влади.

Виділяють однопартійну, двопартійну і багатопартійну системи, а також їх різновиди.

Політичний актор (лат. Actor - діяч) - індивід, громадська група, інститут тощо, що здійснює конкретну політичну дію, тобто суб'єкт дії. В політології терміни актор і суб'єкт виступають як синоніми.

Політична організація - 1) орієнтоване на політичні дії об'єднання людей на основі спільності економічних, соціальних, політичних та ін. інтересів; 2) в літературі радянського періоду політична організація суспільства розумілася як сукупність державних і громадських установ, об'єднань, які здійснюють політичну владу в суспільстві. Політичні організації виступають основними акторами конкретної політичної поведінки і діяльності. Регулююча по відношенню до громадянського суспільства функція конкретної політичної організації безпосередньо пов'язана, з одного боку, з діяльністю держави, особливостями

форм правління, державного устрою та політичного режиму, з іншого боку - з нормами моралі (моральності) функціонуючого громадянського суспільства.

Політика - (від грец. - діяльність самоуправління у полісі (місто, держава), а подалі — «мистецтво управління» (державою і суспільством) — діяльність з управління та керівництва суспільством на основі публічної влади. Політика є управлінською діяльністю стратегічного рівня щодо внутрішніх та зовнішніх правостосунків і взаємодій. Це такі інструменти і методи, як дипломатія, торгівля, міграційна політика, співпраця в глобальних проектах та міжнародна співпраця, наукові та освітні проекти, силова (військова) конкуренція та політичні, економічні та військові союзи тощо.

Політична еліта - (франц. *elite* – краще, відібране, вибране) – самостійна, вища, відносно привілейована група людей, наділена особливими психологічними, соціальними і політичними якостями, яка бере безпосередню участь у затвердженні і здійсненні рішень, пов'язаних з використанням державної влади або впливом на неї. До складу політичної еліти входять люди, що володіють політичною владою в державних і партійних інститутах. Поряд з політичною елітою в суспільстві існують еліти в усіх сферах суспільного життя (економічна, військова, культурна, наукова та т. п.).

Політична еліта (антрепренерская) - тип політичної еліти, який характеризується тим, що при відборі до неї існує невелике число формальних обмежень доступу до еліти, першорядне значення особистих якостей людини. Механізм відбору - вибори, які передбачають конкурентну боротьбу. Критеріями відбору вважаються компетентність в питаннях політики, громадська репутація, особистий успіх, економічну вагу і т. п. Діяльність цієї еліти публічна. Цей тип еліти уважно стежить за громадською думкою і зацікавлений в сприятливій репутації.

Найбільш істотним недоліком антрепренерської системи відбору є можливість приходу в політику випадкових осіб, авантюристів, здатних виробляти лише зовнішній ефект. Крім того, при антрепренерській системі висока ступінь неоднорідності еліти, можливість конфліктів усередині неї.

Політична влада – здатність однієї людини або групи осіб контролювати поведінку громадян і суспільства, виходячи із загальнонаціональних чи загальнодержавних завдань. Нерідко політичну владу трактують дуже широко, наділяючи нею політичні партії та інші громадські об'єднання, які беруть участь у політичному житті. Але невід'ємною ознакою політичної влади, її атрибутом є

властиве їй легітимний фізичний примус, чого позбавлені всі інші громадські об'єднання, крім органів держави.

Політичне життя – 1) частина суспільного життя, пов'язана з конкретно-історичною, свідомою та цілеспрямованою політичною діяльністю людей, їхніх політичних структур щодо реалізації соціально-політичних інтересів та потреб у процесі формування й здійснення політичної влади в суспільстві. 2) це сукупність духовних, емоційних і практичних явищ політичного буття людини і суспільства, що характеризує їхнє ставлення до політики і участі в ній.

Політична культура (від лат. Cultura - вирощування, виховання, освіту, розвиток) - сукупність соціально-психологічних настанов, цінностей і зразків поведінки соціальних верств, окремих громадян, які стосуються їх взаємодії з політичною владою. Від політичної культури людей значною мірою залежать політичні процеси в суспільстві, стабільність і демократизм політичної системи тощо. Цей термін в політологію ввів Г. Алмонд.

Політична модернізація - це соціальні та інституціональні перетворення, пов'язані з переходом від одного типу політичної системи до іншого. В основу концепції політичної модернізації покладено розроблений М. Вебером методологічний принцип, згідно з яким сучасні країни розподіляються на “традиційні” та “сучасні”. “Традиційні” країни – зберігають персоналізовані відносини залежності і бар'єри соціальної мобільності. “Сучасні” країни – засновані на раціональній організації та функціональній диференціації інститутів, що долає відносини особистої залежності та бар'єри на шляху групової мобільності.

Політична система - сукупність державних і недержавних інститутів, які здійснюють політичну владу в суспільстві, норм і принципів організації самої влади, політичної культури, що забезпечує єдність і безпеку суспільства і розподіляє цінності в ньому. Політична система діє серед інших підсистем суспільства, приймаючи від них вимоги і запити, втілюючи або відкидаючи їх в своїх управлінських рішеннях.

Політична соціалізація - процес підготовки молоді до активної участі в політичному житті суспільства, що передбачає засвоєння індивідом ідеологічних і політичних цінностей суспільства, норм і принципів політичної діяльності. І визначає взаємодію індивідів з політичною системою. У політичній соціалізації

бере участь ціла система державних і недержавних інститутів: сім'я, школа, соціальні групи, групи інтересів і політичні партії, ЗМІ та урядові органи.

Політичні відносини - взаємодія суб'єктів політики і влади, де відбувається їх об'єднання або роз'єднання, передача ідей, поглядів, обмін ресурсами. Центральне місце серед політичних відносин займають взаємодії партій з приводу організації політичної влади, відносини різних гілок державної влади, взаємодії вищих, регіональних і місцевих органів влади. Всі ці відносини є внутрішньополітичними. Крім них існують зовнішньополітичні відносини - відносини між державами, блоками держав (іншими суб'єктами політичного життя держав) з приводу світових і регіональних політичних процесів.

Політична партія (від лат. Pars - частина, група, відділ) - особлива громадська організація (об'єднання), яка прагне досягти мети, загальної для її членів шляхом отримання і здійснення політичної влади. Інструментом партії є оволодіння політичною владою в державі або взяти в ній участь через своїх представників в органах державної влади та місцевого самоврядування. У демократичних країнах політичні партії керуються інтересами своїх виборців. Боротьба за політичну владу є основною метою політичної партії.

Політичні права - це спектр прав, пов'язаних з участю в суспільно-політичному житті, з формуванням органів держави, з організованим тиском на державну владу (наприклад, шляхом політичних демонстрацій). Ці права належать тільки пересічним громадянам цієї держави.

Політичний імідж - образ, що цілеспрямовано формується й покликаний справити емоційно-психологічний вплив на певних осіб з метою популяризації, політичної реклами і т.ін. Населення формує своє уявлення про політика не на підставі безпосередніх контактів, як при звичайному знайомстві, а на основі його символічних уявлень в межах суспільних комунікацій.

Політичний інститут (від лат. Institutum - встановлення, установа) - сукупність стійких політичних відносин, закріплених правовими нормами, що регулюють політичну діяльність.

Політичний клас - це по суті частина правлячого класу, що відповідає за поточне управління країною, або «правлячий кабінет», нарешті, «технічний інструмент» правлячого класу.

Політичний конфлікт - це зіткнення, протиборство різних соціально - політичних сил, суб'єктів політики в їх прагненні реалізувати свої інтереси, пов'язані з боротьбою за здобуття або утримання влади, обумовлене протилежністю їх політичних інтересів і цінностей. Найважливіші конфлікти між людьми і соціальними групами концентруються у сфері політики. Політика є не що інше, як сфера діяльності по дозволу і відтворюванню конфліктів.

Політичний плюралізм - це принцип, що сприяє існуванню різноманіття політичних сил з конкуренцією між ними за представництво в органах державної влади. Він передбачає легальне зіткнення інтересів, дискусії між прихильниками різних точок зору.

Політичний процес - сукупність послідовних дій політичних суб'єктів щодо реалізації своїх інтересів через політичну владу. Політичний процес висловлює і розкриває формалізовану послідовність політичних дій суб'єктів від стадії формування політичних запитів і цілі до прийняття рішень і їх реалізації. Політичний процес характеризує ступінь участі громадян, їх об'єднань у прийнятті та реалізації політичних рішень. Нерідко в політичній науці поняття політичний процес вживається для визначення основних тенденцій внутрішньодержавних і світових політичних змін.

Політичний режим - система конкретних методів і засобів здійснення політичної влади, що характеризує не тільки юридичні, скільки практичні взаємини державної влади та суспільства. Політичний режим настільки важливий елемент політичної системи, що виступає в якості одного з критеріїв її типології. Політичний режим характеризує стан свободи і прав людини в суспільстві, спосіб формування політичної влади, роль партій в цьому процесі, відносини між різними гілками влади держави, положення і роль органів примусу держави.

Політичний екстремізм - це дії, які спрямовані на руйнування політичної системи, що склалася в суспільстві, з метою заміни її режимом іншого штибу. Розрізняють політичний екстремізм - державний і опозиційний, лівий і правий. Але в основі всіх його різновидів знаходяться: насильство, або його загроза, одномірність, одержимість у прагненні нав'язати своїм опонентам свої погляди і принципи, бездумне виконання всіх наказів, опора на почуття, емоції, інстинкти (інтуїцію) і забобони, нездатність до толерантності і компромісів.

Політичне лідерство - це спосіб взаємодії лідера і мас, в процесі якого лідер значно впливає на суспільство.

Політичне маніпулювання - це приховане управління політичною свідомістю і поведінкою людей з метою примусити їх діяти або не діяти в інтересах маніпуляторів, нав'язування волі маніпулятора в формі прихованого впливу.

Політична свідомість - одна з форм суспільної свідомості, сукупність уявлень і почуттів, поглядів і емоцій, оцінок і установок, що виражають ставлення людей до здійснюваної і бажаної політики, що визначають здатність до участі в управлінні справами суспільства і держави.

Політичне участь - це дії, за допомогою яких рядові члени суспільства впливають або намагаються вплинути на функціонування політичної системи, формування політичних інститутів і процес вироблення політичних рішень.

Політична модернізація - процес зміни якості політичного життя і диференціації політичних інститутів при переході від традиційного суспільства до сучасного, цивілізаційного суспільству. Поняття політична модернізація було введено в політичну науку в середині ХХ століття в зв'язку з ускладненням політичного життя, зростанням здатності політичної системи до інновацій, тенденції до політичного рівноправності всіх соціальних груп суспільства.

Політична свідомість - це сукупність уявлень і почуттів, поглядів і емоцій, оцінок і установок, що виражають ставлення людей до здійснюваної і бажаної політики, що визначають здатність до участі в управлінні справами суспільства і держави. Політична свідомість являє собою одну з основних форм суспільної свідомості, виникаючи разом з появою політичної влади і державності.

Політична участь - дії, що вживаються соціальною спільністю, окремими громадянами і які мають за мету вплинути на державну політику, управління державними справами або на вибір політичних лідерів на будь-якому рівні політичної влади, місцевому чи загальнонаціональному. Розрізняють пасивну (участь у голосуванні на виборах і референдумах; право бути обраним у суспільні виборні органи) та активну політичну участь. Активна політична участь полягає у формулюванні урядової політики та її здійснення, а також участь в управлінні державою, займання різноманітних посад на різних рівнях керування,

участь в діяльності неурядових організацій і асоціацій, пов'язаних із суспільним і політичним життям країни.

Правляча еліта - це частина політичної еліти, особлива група осіб, яка зосередила в своїх руках політичну владу, функції управління, спрямовані на інтеграцію суспільства. Правляча еліта є носієм форми самосвідомості суспільства, необхідного для вирішення стратегічних і тактичних політичних завдань.

Президентсько-парламентська республіка - форма правління, вид змішаної республіки, за якої глава держави (президент) особисто пропонує склад уряду (насамперед кандидатуру прем'єр-міністра), який підлягає обов'язковому затвердженню всім парламентом (Росія, Франція, Білорусь, Венесуела, Греція, Казахстан, Південна Корея). Ця форма поєднує в собі сильну президентську владу з ефективним контролем з боку парламенту за урядом.

Р

Революція - (від лат. - переворот, змінення, кардинальна зміна) - швидка радикальна зміна всієї самостійної органічної або неорганічної системи. Прикладом зазначеної системи є суспільство, людина, наукові знання, засоби виробництва, окреме тіло. Революція, на відміну від реформи, змінює всю систему, а не окрему її частину, яка також може бути системою.

Республіка - це така форма правління, за якої всі вищі органи державної влади або обираються, або формуються загальнонаціональною представницькою установою. Республіка - найпоширеніший тип політичного устрою в світі, як форма правління є найзручнішою і досконалою формою здійснення державної влади.

С

Соціальна держава - тип організації державного і суспільного життя, який ґрунтується на пріоритеті соціальних цінностей, створює всі можливі умови для реалізації економічних, соціальних і культурних прав людини, необхідного рівня матеріального добробуту собі та членам своєї сім'ї, соціальної захищеності і т. ін.

Стиль політичного лідерства - стійка відмінна модель здійснення лідером своїх функцій, що фіксує своєрідність його поведінки, характер взаємодії з наближеним оточенням і послідовниками, ціннісні орієнтації, особливості прийняття рішень і ряд інших чинників (по стилю правління: авторитарний, демократичний, відсторонений).

Суверенітет - самостійність і незалежність держави в вирішенні внутрішніх і зовнішніх справ та врегулювання політичних і економічних відносин. Розділяють три види суверенітету: державний, народний, національний.

Т

Тиранія (від грец. - свавілля) - форма державної влади, встановлена насильницьким шляхом і заснована на одноосібному правлінні. Тиранія — це одноосібна влада, яка спирається на підтримку армії. По відношенню до форми правління він змінився в ХІХ столітті, більш нейтральним терміном диктатура.

Тоталітаризм (Тоталітарна політична система) - система державно-політичної влади, яка регламентує усі суспільні та приватні сфери життя людини-громадянина і не визнає автономії від держави таких недержавних сфер людської діяльності як економіка і господарство, культура, виховання, релігія. Слово «тоталітаризм» було введено в обіг 1923 року італійським політиком Джованні Амендолою, який використовував його на означення політичного ладу фашистської Італії для підкреслення відмінностей цього ладу від відомих в історії прикладів диктатури.

У

Унітарна держава - це єдина цілісна держава, що поділена на адміністративно-територіальні одиниці (області, воєводства, графства та ін.), які не мають суверенних прав (Болгарія, Іспанія, Китай, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Таїланд, Україна, Франція та ін.)

Уряд - орган виконавчої влади держави. Його очолює глава держави (президент, монарх) або прем'єр-міністр (голова уряду, канцлер, голова ради або кабінету міністрів). Повноваження уряду визначаються чинним законодавством. Діяльність уряду будується за принципом ієрархії: прем'єр-міністр, міністр, начальник департаменту і т. д.

Ф

Федеративна держава - форма децентралізованого державного устрою, при якій ознаки державного устрою характерні як для держави в цілому, так і його складових частин (штатів, провінцій, областей, республік), які вважаються суб'єктами федерації. Дані суб'єкти федерації мають право видавати свою конституцію, закони та інші правові акти.

Х

Харизматична легітимність - (грец. charisma - божий дар, лат. legitimus - законний) - заснована на вірі в особисті якості лідера. В харизматичному лідері бачать втілення таких якостей, як мудрість, святість, героїзм. Зразки харизми Макс Вебер бачив у Христі, Будді, Магометі. Сучасні політологи бачать харизму у Наполеоні, М.Ганді, В.Леніні, Й.Сталіні, А.Гітлері, Мао Цзедуні.

Ц

Центристські партії - це політичні партії, які займають проміжне положення між лівими і правими політичними партіями, групами, фракціями в політичному житті суспільства. В основі їх позиції знаходяться децентралізація, допомога малому бізнесу і охорона навколишнього середовища.

Ч

Четверта влада - (англ. Fourth Estate) - словосполучення, що визначає засоби масової інформації і їх вплив в соціумі. Стверджується, що «журналісти мають велику владу в суспільстві». За допомогою масової інформації можна впливати на громадську думку як стан масової свідомості. Масові комунікації сприяють тим самим найкращій реалізації цілей суб'єктів соціальних інтересів. Цей факт став підставою виникнення терміну «четверта влада», яка наділяє масові комунікації якимисьь особливими владними повноваженнями.

Довідкове видання

**Лузан Анатолій Олександрович
Бородай Андрій Володимирович
Кваша Олександр Павлович**

**СЛОВНИК
ПОЛІТИЧНИХ термінів
(Російською мовою)**

Редагування І. І. Дьякова
Комп'ютерне верстання О. П. Ордіна

06/2014. Формат. Розум. друк. арк.
Обл.-вид. арк. . Тираж пр. Зам. №

Видавець и виготівник
Донбаська державна Машинобудівна академія
84313, м. Краматорськ, вул. Шкадінова, 72.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 1633 від 24.12.2003